

92
—
5 20

VEHBI ÇANGA

DJALOSHI

ME KEMISHË TE KUÇE

92

520

VEHBI ÇANGA

92

S

DJALOSHI
ME KËMISHË TË KUQE

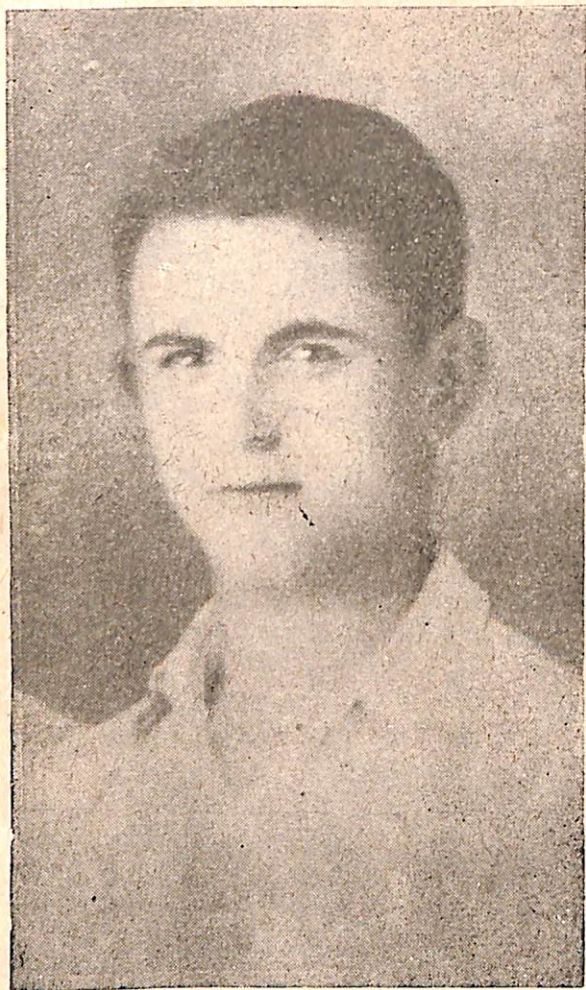
(Jeta dhe veprimtaria e dëshmorit
Manush Alimani)

23827

ZEBITET 7

SHKURTUESI E SHIFRIT
BIBLIOTEKË

SHTËPIA BOTON L. NAIM FRASHËRI

Manush Alimani në Shkodër në vitin 1943

«Po ju shkruaj nga qelia e Gestapos për herën e fundit. Jam mjaft i ligështuem. Dhetë ditë tortura, tri ditë e natë pa ngrënë e kanë lodhë trupin tim. Por qëndroj nëtë moralisht. Jemi para fitores, prandej mos u dishproni. Këtu që të gjithë më thërrasin «kriminel». Ka tepër pak shpresa për mua. Qëndrimi i em përpara vdekjes do të jetë: Rroftë Lëvizja Nacional-Çlirimtare! Rroftë Partia Komuniste Shqiptare!
Ju vijoni punën me kujdes dhe përgatituni për hakmarrjen popullore». 1)

**VDEKJE FASHIZMIT — LIRI POPULLIT!
MALI**

1) Letra e Manush Alimanit, dërgue nga qelia e Gestapos, shokëve të Komitetit Qarkor të Shkodrës.

KUR TRANDAFILAT E LULE-VILET . .

«Shkodra, dashunorja e shekujve! Shkodra, Shkodra, dashunorja e qiellit të kaltër! Shkodra, Shkodra, dashunorja e Maleve të hjedhta, e lumenjve të cemtë e liqenit andërtar. . .» 1)

Shkodra romantike, qyteti i lashtë i artit, i muzikës dhe i këngëve të bukura. Qyteti i Gurakuqit, i Mjedës, i Migjenit. Këtu kundërmojnë lule gjithfarësh dhe lindin trima të vërtetë për çeshtjen e popullit e të atdheut.

«Shkodra, vendi i Vaso Pashës, Vasil Shantos, Perlat Rexhepit, Manush Alimanit, Jordan Misjes, Branko Kadisë, Ndoc Mazit, Naim Gjylbegut, Esat Gjylit, Fahri Ramadanit, Hajrullah Kastratit, Tom Kolës, Salo Halilit, Reshit Rusit, Ahmet Haxhisë, Daniel Matlisë. Shkodra e dëshmorëve të Prishtinës, e Bardhok Bibës, dhe shumë e shumë të tjerëve që dhanë jetën në fushën e nderit për popullin e për atdheun. . .» 2)

1) Migjeni: *Veprat*, Tiranë, 1961, f. 230.

2) Enver Hoxha: *Fjalime...* (15 e 18 shtator 1949), Tiranë, 1949, f. 6.

Një ditë të bukur maji, kur nëpër bahçe e nëpër parqe çelnin lulet shumëgjyreshe, kur luleblini, trandafilat e lule-vilet e mbushin me aromë të kandëshme qytetin tonë, një makinë e zezë u ndal përpara spitalit civil. Nga makina nxuerën me shpejtësi një njeri, që ishte tue dhanë shpirt.

— Doktor!... ky njeri i rrezikshëm nuk duhet të vdesë n'asnjë mënyrë. Ky i din të gjitha strofkat partizane, një të gjithë komunistët e Shkodrës, e nuk thotë asnjë fjalë — foli me egërsi Hauzdingu dhe përpoqi çizmet e tij të randa. Por, as doktori, që erdhi me urgjencë, as britmat e tërbueme të majorit gjerman, nuk mund ta ngjallshin ma atë kufomë mbi të cilën kishin hedhë një kapotë të ndytë ushtarake.

Kjo ndodhi më 29 maj 1944.

Në dhomat e vjetra të një shtëpie shkodrane, të cilën gjermanët e kishin kthye në një burg të tmershëm, si dhe në ndërtesën ku sot asht shtëpia e kulturës e cila, gjatë pushtimit gjerman ka qenë selia e Gestapos, aty, nën shkallën e kësaj të fundit, u torturue deri në vdekje një djalosh që s'i kish mbushë ende të njëzet prandverat, udhëheqësi i rinisë së qarkut, anëtar i Komitetit Qarkor të Partisë, një nga drejtuesit e shquem të Lëvizjes Nacional-Lirimitare për krahinën e Shkodrës, Manush Alimani, i njoftun me pseudonimin MALI.

DRITAT E SHTËPISË NUK U FIKËN DERI NË MËNGJES. . . .

Baba i Manushit, Aliu, ishte lezhjan. Ai lindi në Lezhë, në vitin 1896.

Baba i dëshmorit qe rritë i vetëm. Prindët i vdiqën shumë shpejt. Ai s'kishte as vëlla, as motër. Jetimi e kaloi fëmëninë në Lezhë e në Shkodër. Kur u rrit, me ndihmën e disa kushrive të vet, hapi në qytetin e Lezhës një dyqan me artikuj të përziem, kinkaleri e lojna për fëmijë. Ata që e kanë njoftë tregojnë se baba i Manushit i ka dashtë shumë fëmijët, të cilët grumbulloheshin në dyqanin e tij të vogël, ku blejshin lojna të ndryshme e sidomos kuklla. Ndodhte shpesh herë, që i zoti dyqanit t'ua jepte pa pare kukllat camardhokëve të vegjël që pastaj vrapojshin të gëzuem e tue thirrë me za të naltë: «Kuklla!»! «Kuklla!» Kjo asht arsyeja që lezhjanët e quejshin atë Ali Kuklla.

Në vitin 1922, Aliu u martu me Sabrije Beqir Velajn nga Shkodra. Kjo ishte një grue sa e mirë dhe e bukur, aq e dashun dhe punëtore. Aliu e bani martesën në Shkodër, në lagjen Dudas, por vazhdoi me banuë në Lezhë, ku ai kishte dyqanin, me të ardhunat e të cilit siguronte jetesën e përditëshme.

Pa u mbushë dy vjet nga dita e martesës, pikërisht në mbramjen e 8 tetorit 1924, në lagjen Ndocaj të Shkodrës, ku gjindej familja e Aliut dritat e shtëpisë nuk u fikën deri në mëngjes. Ishte një festë e vërtetë familjare. Aliut i leu një djalë i shëndoshë, të cilit i vunë emnin e gjyshit.

Voglushi gëzoi jo vetëm njerëzit e shtëpisë, por edhe fqinjët. Aliut, që posa kishte ardhë me

ngut prej Lezhjet, i shëndritshin sytë prej gëzimit të madh. Ai shëtiste nëpër çardak, pinte duhan pa pushim dhe nganjherë prekte flokët e mustakët e vet të shkurtë. Baba mendonte për djalin e vet dhe për kukllat e shumta që do t'i sillte atij.

J E T I M I

Vitet kaluen me shpejtësi, por nuk vonoi e plasi fatkeqësia. Në fund të vitit 1925 Sabrija e re, pa mbushë 20 vjetët, vdiq, tue e lanë Manushin në djep. Nji pikëllim i thellë e mbuloi shtëpinë. Tash, Aliut iu dhimbt fort Manushi, që ngeli pa nanë dhe po rritej në duert e botës. Shumë plaka të lagjeve të Shkodrës e kujtojnë dhe flasin edhe sot për jetimin e vogël, të cilin shpesh herë e patën mbajtë në krahët e tyne. Kështu, Manushi, që në vitet e para të fëminisë, u gjet në gjiun e popullit të thjeshtë të qytetit ku u lind.

Tek po mbushte tetë vjetët, në kohën kur vëglushi niste klasën e parë të shkollës fillore, vdiq edhe Ali Mani. Tash Manushi mbeti pa babë dhe pa nanë, ashtu si dikur baba i vet.

Revolucionari i ardhshëm u rrit jetim. Ai nuk e njofti fare dashunin e nanës dhe shumë pak përkëdhelime atnore. Prandaj Manushi i donte aq shumë nanat e shokëve të vet, nanat revolucionare në Tiranë e në Shkodër, ku punoi, por edhe ato e deshën dhe e rruajtën Manushin, porsì djalin e tyne.

Në vitin 1932, mbas vdekjes së prindëve, si kreu klasën e parë të shkollës së Dudasit në Shkodër, Manushin e muer daja i vet në Tiranë. Në Ti-

ranë djaloshi ndoqi shkollën fillore dhe vazhdoi gjimnazin «Naim Frashëri» deri në klasën e shtatë, por kur filloi lufta çlirimtare e ndërpreu, sepse u dërgue në Shkodër, për të punue si udhëheqës i organizatës së rinisë komuniste.

Por në kryeqytet, Manushi kaloi kohën ma të gjatë të rinisë. Këtu ai mori pagëzimin e parë revolucionar.

HARTIMI

Manushi që në vogëli pati disa tipare të bukra dhe po formohej me cilësi të mira qytetare. Njerëzit e families dhe shokët e fëmënisë tregojnë se ishte një djalë pak i mbyllun. Ishte njeri me ndienja të holla, i matun dhe i dashun me shokë. Qysh në vitet e fëmënisë, binte në sv te Manushi pastërtia dhe çiltëria. Ai skuqej kur bisedonte me të tjerët, e sidomos me ma të mëdhajtë.

Në shtëpi, në shkollë e në shoqëni ishte i drejtë, i ndershëm dhe qysh në moshë të re jepte shenjat e një karakteri të qëndrueshëm. Njerëzit që kanë jetue me të tregojnë se po të fillonte një punë, nuk e linte për gjysmë. Po të niste me ba dicka do ta çontë deri në fund. Po ta jepte fjalën e mbante patjetër, edhe sikur të ishte në dam të vet.

Ma vonë, në vitet e luftës për çlirimin e vendit nga pushtuesit fashistë, këto cilësi u zhvilluen ma tej dhe shpërthyen ma me forcë përpara vdekjes së tij heroike. Historikisht ndodhi që pjesa ma e zgjedhun e rinisë sonë u hudh në Luftën Nacional-Çlirimtare. Të rijtë ma të mirë e ma të edukuem e atdhetarë, trima e të vendosun, të rijtë e squet e

guximtarë, pikërisht ata formuen pararojën e brezit të ri gjatë Luftës Nacional-Çlirimtare. Nji prej këtyne të rijve aktivë në Tiranë e ma vonë në Shkodër ka genë Manush Alimani.

Qysh i vogël, që në bangot e shkollës, ai i nderonte njerëzit e thjeshtë e të vorfën. Manushi, megjithëse ishte i ri në moshë, i urrente për vdekje padrejtësitë e atëherëshme. Pushtimi i Shqipnisë nga fashistët italianë, ngjalli ke Manushi urrejtje të madhe për pushtuesit dhe tradhëtarët e atdheut.

Nji nga fisi i familjes së tij në Tiranë tregon:

«Andej nga fundi i prillit të vitit 1939, Manushi pesëmbëdhjetëvjeçar erdhi në shtëpi vonë, i mërzhitur e me sy të mbushun me lot. Kur e pyetëm se ç'kishte ndodhë, ai filloi me kja dhe tha: «— Italianët na kanë ndy flamurin me spatat e fashizmit. — Kështu Manushi i ri qëndroi për shumë ditë i zymtë dhe pa folë».

Ashtu si Manushi edhe shumë të rinj të tjerë, bij e bija të popullit të thjeshtë, me ndjenja të nalta patriotike, me urrejtje të madhe për pushtuesin fashist u treguen të gatshëm të bajshin çdo gja për çlirimin e atdheut, prandaj, me formimin e partisë, ata iu përgjigjën thirrjes së saj dhe nuk kursyen as gjënë e tyne ma të shtrenjtë, edhe jetën e banë fli.

Bashkë me shokët e fëminisë e të rinisë: Alqi Kondin, Ramiz Alinë e të tjerë, mbas krijimit të Partisë Komuniste Shqiptare, Manushi u radhit në luftën për vdekjen e fashizmit, për lirinë e popullit, për Shqipninë e lirë, pa shtypje të njeriut prej njeriut.

Në një hartim me temë: «Nji padrejtësi» të shkruem gati një çerek shekulli ma parë, kur ai